

BOLDOG VÁROS AZ OKOS VILÁGBAN

VÁROSOK AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOMBAN

SZÖVEG TEXT: BARSÍ BOGLÁRKA

Már a nyolcvanas, kilencvenes években előtérbe került egy olyan új látásmód, amely az új technológiák szerepét vizsgálta a városok szerkezetében, működésében, tervezésében. Létrejött az információs társadalom elmélete, melynek közép-pontjában elsősorban az információs és kommunikációs technológiák (IKT) elérhetősége, jelenléte és azok minősége állt.

Az információs társadalomról való gondolkodás úgy vált egyre általánosabbá, hogy közben maga az információs társadalom fogalom is meglehetősen ellentmondásos volt (Élő–Pintér 1999). Ennek ellenére a fogalmat nem csak a tudományos, hanem a közéletben is előszeretettel használták. Más, az információs társadalomhoz köthető jelenségeket vizsgáló koncepciók már ennél korábban is megjelentek, mint a poszt-indusztriális társadalom (Bell 1973), vagy a posztkapitalista társadalom (Drucker 1993).

Az okos városok fogalmának megjelenése is az 1980-as évekre tehető. Kezdetben az információs társadalomnak az infrastrukturális és gazdasági aspektusait hangsúlyozták. A 21. század elejére jelent meg egy olyan újfajta gondolkodás, melyben a technológia már nem cél volt, hanem eszköz; a települések, különböző közösségek, az üzleti élet szereplői és a lakosság egymással együttműködve egy innováció alapú, részvételen alapuló tervezést valósítottak meg, melynek célja az erőforrások hatékony felhasználása, alacsony energiafogyasztás, és végső soron egy „élhető” város. Ez az okos város koncepció.

A város lakóinak jóléte, boldogsága már az ókorban központi szerepet játszott a városról való gondolkodásban. A város nem pusztán egy fizikai mechanizmus, vagy mesterséges konstrukció. A várost emberek hozzák létre és működtetik, egy természeti termék, az emberi természet terméke (Park-Burgess–McKenzie 1925).

Az okos város fogalma

Az okos városok fogalmának széles körű használata ellenére nincs egységes, elfogadott definíció arra, hogy mit is takar az okos város. A fogalom tartalma nagyban függ a kontextustól, illetve a fogalmat használó személy, érdekhordozó háttérétől. Eredetének, kialakulásának helye szerint a fogalom lehet akadémiai (tudományos kutatás), vállalati, kormányzati vagy a média által használt kifejezés (Mosannenzadeh–Vettorato, 2014). A tudományos folyóiratokban és kutatási dokumentumokban nagyon szerteágazó az okos városok fogalma, definíciója, melyek egymástól nagyon különböző jelenségeket és terminusokat fednek le. A sokféle létező meghatározás ellenére az bizonyos, hogy a technológiai és társadalmi innováció az okos városok fogalmának egyik alapvető eleme.

Az egyik legkorábbi definíció Halltól (2000) származik: „Az a város, amely a kritikus városi infrastruktúra, beleértve az utak, hidak, csatornák, vasút, repülőterek, kikötők, kommunikáció, vízgazdálkodás, energiaellátás, és főbb épületek minden elemét és körülményeit monitorizálja és integrálja, jobban képes optimalizálni az erőforrásait, a megelőző és fenntartó tevékenységeit, valamint monitorozni a biztonsági aspektusokat,

miközben maximalizálja a város polgárainak nyújtott szolgáltatásokat”. Az akadémiai eredetű definíciók sorában a legmeghatározóbb, legnagyobb hatású meghatározás Giffinger és társaitól (2007) származik. E szerint „az okos város olyan város, mely előremutatón és kiválóan teljesít hat fő területen (gazdaság, mobilitás, kormányzás, környezet, emberek, élet); a független, tudatos, önálló döntésekre képes polgárainak képességeire és tevékenységeire, cselekedeteire épít”. Mások az okos város fogalmát más kifejezésekhez igyekeznek társítani: „Az okos város koncepció olyan fogalmakhoz kapcsolódik, mint a globális versenyképesség, fenntarthatóság, felhatalmazás, életminőség, melyet a szélessávú hálózatok és a modern információs és kommunikációs technológiák (IKT) működtetnek” (Kominos et al, 2011). A legholisztikusabb meghatározást Caragliu, Del Bo és Nijkamp (2011) adja az okos városokról: „mikor az emberi és társadalmi tőkébe, valamint a hagyományos (pl. közlekedés) és modern (IKT) kommunikációs infrastruktúrába történő befektetés fenntartható gazdasági növekedést és magas életminőséget generál, miközben az erőforrásokat bölcsen kezelik, és a kormányzás a város lakóinak részvételén alapul.”

Az okos városok vállalati értelmezése számtalan gyakorlati elemmel egészíti ki a fogalmat. Nagy multinacionális vállalatok, mint az IBM, a CISCO vagy a Siemens, kidolgozták a saját okos város koncepciójukat, valamint okos város applikációkat és megoldásokat. Az IT vállalatok számára az okos város olyan komplex információs rendszerek kidolgozását, bevezetését és alkalmazását jelenti, melyek célja a város infrastruktúrájának és rendszereinek integrált működtetése. A szakpolitikai koncepció és a profitmaximalizáláson alapuló üzleti modell közötti elmosódó határok azonban sokszor vezetnek a vállalati okos város koncepciók zűrzavarosságához, és számtalan etikai kérdést vetnek fel. Townsend (2013) érvelése szerint az olyan vállalatok, mint a CISCO és az IBM „azt gondolják, hogy az okos város kezdeményezések minden város számára ugyanúgy alkalmazhatók. Az okos városnak hatékonyan kell lennie, de ezzel egy időben meg kell őriznie a spontaneitást, a véletlenek és társas kapcsolatok kialakulásának lehetőségét. Ha egy város életéből minden véletlenszerűséget „kiprogramozunk”, akkor gazdag, élő organizmus helyett, egy buta mechanikus robottá alakítjuk át.” (Townsend 2013, 15)

Az elmúlt években a városok egyre inkább felismerték az okos városokban rejlő lehetőségeket, illetve az okos város koncepciót, és maguk is aktívan részt vettek olyan stratégiák kialakításában, melyek célja az „okosság” elérése, tehát az erőforrások hatékonyabb kezelése és a részvételen alapuló városvezetési kihívásokra való válaszok megtalálása. Az okos városok „felemelkedése” segítséget nyújt abban, hogy javuljon a lakosságnak és más érdekhordozóknak a kormányzásban való részvétele, javuljon a nyújtott közszolgáltatások színvonala és sikeresen valósuljanak meg szakpolitikai elképzelések a növekvő önkormányzati IKT használaton keresztül. Kormányzati (önkormányzati) szempontból az okos város egy várostervezési, városvezetési stratégia, melynek célja a városban élők életminőségének emelése, a környezet megóvása és a gazdaság fejlesztése mellett.

SOKOLDALUAN HASZNÁLHATÓ KÖZTÉR MOSZKVÁBAN

A FRANCIA AGENCE TER TÁJÉPÍTÉSZ IRODA IDEIGLENES TÉRINSTALLÁCIÓJA LOS ANGELESBEN, 2016

A boldogság fogalma és szerepe a városok életében

Az okos város koncepció tehát a kezdeti, technológiai központúság irányából az emberközpontság felé mozdult el, hiszen a végső cél az, hogy a város élhetőbb legyen, magas életminőséget biztosítson az ott élő polgárok számára, hatékonyan használja fel az erőforrásokat és inkluzív legyen. Pusztán a hatékonyság nem mindig jelent ugyanis önmagában nagyobb boldogságot.

A „boldogság” az „okossághoz” hasonlóan nehezen megfogható fogalom, ezért sokáig úgy gondolták, nem méltó arra, hogy komoly, empirikus felmérésekkel vizsgálják, annak ellenére, hogy a boldogság, mint politikai cél nagyon korán bekerült a közgondolkodásba. Már Arisztotelész etikájának középpontjában is a boldogság (görögül eudaimonia) áll, arra keresi a választ, hogy az ember a társadalmon belül hogyan érheti el a legnagyobb boldogságot. A modern politikai gondolkodásban a boldogság továbbra is központi szerepet játszott, különösen az utilitarizmusban, mely John Stuart Mill munkássága révén került a legfontosabb célok közé. Szerinte az emberek legfontosabb célja a boldogság maximalizálása és a fájdalom, szenvedés minimalizálása. Ez igaz mind az individuum, mind a közösség szempontjából.

A jóllétről és a boldogságról való gondolkodás azóta is ott szerepel a társadalomtudományokban. Layard 2005-ben született munkájában foglalta össze, hogy mely tényezők határozzák meg az egyének boldogságát. A felnőtt népesség boldogságát tekintve ez hét fő tényező: pénzügyi helyzet, családi kapcsolatok, munka, közösség és barátok, egészség, személyes szabadság, személyes értékek (Layard 2005).

A település, ahol élünk, alapvető hatással van a boldogságunkra. A helyek elősegítik az emberi, társadalmi kapcsolatok, a kötődések kialakulását nemcsak az emberekhez, hanem a közösségekhez, a helyhez is.

Ez a kötődés pedig nagyon fontos tényezője a boldogságnak és az életminőségnek. A város boldogsága úgy definiálható, mint egy olyan koncepció, mely pozitív percepciót nyújt a helynek, ahol az emberek élnek, arra ösztönözve őket, hogy hosszú időt töltsenek a településen és/vagy az eddigi tapasztalataik alapján újra úgy döntsenek, hogy ott kívánnak élni (Sepe 2017). Ahogy a társadalom változik, úgy változhat a tér érzékelése is. Az épített környezethez kapcsolódó érzések, értelmezések módosulnak a változó társadalmi értékek mentén, a változó társadalmi-gazdasági szerveződési minták és életstílus következtében (Porteus 1977).

Boyd Cohen 2012-ben dolgozta ki az ún. okos város kereket, amely megmutatja, hogy a technológia és az innováció miként teszi a városokat okosabbá. 2017-ben, egy teljesen más szemléletet követve a boldogságot, mint végső célt helyezte már a városok vizsgálatának középpontjába, és alkotta meg a „boldog város hexagont” (Cohen 2017). Ennek elemei a következők:

- biztonság és egészség,
- bejárhatóság és elérhetőség (a szolgáltatások könnyű elérhetősége, gyalogos és kerékpáros közlekedés prioritása, közösségi közlekedés),
- tiszta és zöld (zöld területek, tiszta levegő, szabadterei rekreációs övezetek),
- közös jóllét (megfelelő oktatás, hozzáférés a megfelelő lakhatáshoz, ételhez, sokszínűség),
- társadalmi kapcsolatok (barátok, segítő közösség, könnyen elérhető lehetőségek más emberekkel való találkozásra),
- kulturális és civil büszkeség (kultúra, demokrácia).

Jane Jacobs város-gondolkodó már 1961-ben úgy érvelt, hogy a város fizikai megjelenésének, designjának nagy szerepe van abban, hogy mennyire vonzó a város. Meghatározza azt is, hogy a város biztonságos-e, élettel teli-e, érdekes-e. Világszerte ismert könyvében, a *The Death and*

KOPPENHÁGA, EURÓPA LEGÉLHETŐBB FŐVÁROSA

YERBA BUENA AROMATERÁPIÁS TETŐKERT, SAN FRANCISCO

Life of Great American Cities-ben azt állítja, hogy a vegyes használatú városi területek és az aktív gyalogos élet nagymértékben befolyásolják egy város vonzóságát és kiemelkedő, pozitív hatással vannak a városlakók személyes jólétére. Lehetővé teszik ugyanis személyes kapcsolatok, a közösség, felelősség kialakulásának létrejöttét, a bizalom kialakulását. Jacobs elméletében vegyes használatú helyeknek nevezi azokat a városi tereket, ahol nem különülnek el egymástól a lakó, kereskedelmi-üzleti, kulturális, intézményi és szórakoztatási funkciók, hanem fizikailag és funkcionálisan is integráltan működnek (Jacobs 1961).

Oldenburg (1989) szintén megerősíti a „harmadik helyek” fontosságát. Az „első hely” az otthonunk, a „második hely” a munkahelyünk, a „harmadik hely” pedig egy ezektől független közösségi tér, ahol rendszeresen összejöhetnek a hasonlóan gondolkodó, egymásra kíváncsi emberek. Ezek a terek (közparkok, kávéházak, parkok, közösségi központok, éttermek, kisboltok, fodrászatok stb.) társadalmi kapcsolatokat tesznek lehetővé és jelentősen hozzájárulnak a személyes boldogsághoz. Az autó központú helyek, és azok a helyek, ahol a munka és a rekreáció, bevásárlás elválik egymástól, negatívan hatnak a boldogságra. Putnam (2000) igazolta, hogy az ingázás ideje és a közösség életében való részvétel összefügg egymással, minden plusz 10 perc napi ingázási idő 10 százalékkal csökkenti a közösség életében való részvételt. Putnam úgy véli, hogy az ingázással töltött idő minden másnál jobban magyarázza a társadalmi tőke nagyságát. Leyden (2003) egy úgynevezett „bejárhatósági indexet” használva igazolta, hogy azok az emberek, akik egy gyalogosan bejárható, vegyes használatú területen éltek, sokkal jobban ismerték a szomszédaikat, nagyobb volt a beléjük vetett bizalmuk, társadalmilag és politikailag is aktívabbak voltak, mint azok, akik egy autóközpontú, kizárólag lakóövezetként használt városrészben éltek, minden más tényező változatlansága mellett.

Montgomery (2013) szintén úgy véli, hogy a városok felépítése, de-

signja jelentős hatással van az ott élők boldogságára. A városokat úgy kell felépíteni, alakítani, hogy lehetővé tegyék a családtagok, barátok és akár idegenek közötti kapcsolatok erősítését, mivel ezek a kapcsolatok adnak értelmet az emberi életnek, és alakítanak ki kötődést a városhoz.

Leyden, Gordon és Michelbach (2011) kutatásai tíz kiválasztott nagyváros boldogságát megvizsgálva igazolták, hogy a városlakók önbevallás alapján alapuló boldogsága szoros összefüggést mutat az épített környezettel és azzal, hogy milyen módon tartják karban ezeket a helyeket.

Önmagában tehát a hatékonyság nem szükségszerűen teszi az embereket boldogabbá, és az okos város kutatásokból, valamint az okos városok irodalmából az emberek víziója, érzései, mint perspektíva szinte teljesen hiányzik. Nagyon fontos annak vizsgálata is, hogy kik szorulnak ki az okos város vívmányokból, kik szakadnak le, hogyan érzik magukat az új környezetükben azok az emberek, akik ezekben az új, okos városokban élnek, és ezeket a kérdéseket mind ez idáig a tudományos élet kevésbé elemezte. A városi tér alakítására, formálására tett beavatkozások végső célja valójában az, hogy megváltoztassák a városlakók adott térről való tapasztalatát, gondolkodását. A városi környezetet úgy alakítják ki, hogy hordozzon megkülönböztető jegyeket, és olyan érzékszervi élményeket nyújtson, melyek megmaradnak az emberek emlékezetében, és boldogságot, örömet adjon azoknak, akik használják ezeket a tereket (Sepe 2017).

A boldogság, mint fogalom vagy koncepció sokszor homályos tartalmú, nehezen megfogható, ezért számtalan olyan kezdeményezés született, mely nem a szokásos kérdőíves, hanem új, innovatív módon kívánja megragadni, mi teszi a város lakóit boldoggá. A Cambridge-i Egyetem kutatói például egy webes játékot dolgoztak ki, melynek neve: Urban-Gems. Ebben a játékban az alkotók 10 pár városi „jelenetet” kínálnak fel, és a felhasználóknak ki kell választaniuk, melyiket találják szebbnek, csendesebbnek és boldogabbnak. A felhasználói szavazatok alapján

minden városi jelenetet rangsoroltak a szépség, a csend és a boldogság szempontjából. Ezeket a jeleneteket a Yahoo Labs-ban elemezték képfeldolgozó eszközök segítségével. Az találták, hogy a zöld területek nagysága szorosan kapcsolódik mindhárom minőségi kérdéshez: a zöld terület egyaránt megtalálható volt a szépnek, csendesnek és boldognak talált jelenetekben. Ezután kifinomultabb képelemző eszközöket futtatnak, melyekkel elemezték ezeket a városi „jeleneteket” és úgy találták, hogy a vörös téglák és a kertek is boldoggá teszik az embereket (Quercia-Schifanella-Aiello 2014).

Összegzés

Cohen szerint (2015) az okos városok legmagasabb szintje, új generációja az, melyben a városlakókkal együttműködve formálódnak, működnek. A város lakói aktívan részt vesznek a fejlesztési tevékenységekben és minden közösséget érintő kérdésben, a megfizethető lakhatástól egészen az esélyegyenlőségig. A városi polgárok javaslataikkal, véleményükkel alakítják és formálják a város életét. Ezen a magasabb szinten tehát az okos városok központi eleme már nem pusztán a technológia, hanem a városban élő polgár. A városok nem egyszerűen a gazdaság motorjai többé, hanem olyan rendszerek, melyek célja az emberi jóllét növelése (Montgomery 2013). Azok a polgárok, akik kifejezhetik igényeiket, álmaikat a városukkal kapcsolatban, akik úgy érzik, hogy meghallgatják a véleményüket, beleszólásuk lehet az épületek, a környezet, az utak, a zöld területek kialakításába, elkötelezett és boldog polgárai lesznek a településnek.

A várostervezőknek, közlekedési és építészmérnököknek, közegészségügyi tisztviselőknek és a különböző szakpolitikák irányítóinak szem előtt kell tartaniuk, hogy a döntéseik milyen módon befolyásolják a városlakók jóllétét. A város ugyanis nem csak az egyéni lakóhely és vállalkozás indítási döntések eredményeként alakuló tér, hanem számos (ön) kormányzati politika terméke (Frug 1996, 1038).

A városok boldogságának vizsgálatához elengedhetetlen az interdiszciplináris kutatás, mert csak ilyen módon érhetjük meg pontosan, hogy mi tesz egy várost boldoggá, élhetővé. A kutatásoknak kiindulópontjai lehetnek a korábban már sikeresen kialakított városi és regionális életminőségi indikátorok, melyeket a jóllét és boldogság szubjektív elemei egészíthetnek ki. Az ilyen kutatások, vizsgálatok lebonyolításához ugyanakkor különböző tudományágak széles körű összefogására (szociológia, regionális- és várostervezés, pszichológia, közgazdaságtan, geográfia) van szükség (Ballas 2013 S47).

Felhasznált irodalom:

- Ballas, D. (2013): What makes a „happy city”? *Cities* Volume 32 Supplement 1 S39–S50
 Bell, D. (1973): *The Coming of Post-Industrial Society*. Basic Books, New York
 Caragliu, A. – Del Bo, C. – Nijkamp, P. (2011): Smart cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, Vol. 18. n. 2. 65–82.
 Castells, M. (1996): *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, Culture*. Blackwell Publishers, Oxford

- Cohen, B. (2012): *The Top 10 Smart Cities on the Planet* (2012). Letöltés: <http://www.fastcoexist.com/1679127/the-top-10-smart-cities-on-the-planet>
 Cohen, B. (2015): *The 3 Generations Of Smart Cities – Inside the development of the technology driven city*. Fast Company. <https://www.fastcompany.com/3047795/the-3-generations-of-smart-cities>
 Cohen, B. (2017): A smart city is a happy city. <https://innovationorigins.com/smart-city-happy-city/>
 Drucker, P. (1993): *Post-Capitalist Society*. Harper Collins, New York.
 Éió, G. – Pintér, R. (1999): *Finnország – út az információs társadalomba*. Kossuth Kiadó, Budapest
 Frug, J. (1996): The geography of community. *Stanford Law Review* 48 (5): 1047–1108.
 Giffinger, R. et al. (2007): *Smart cities. Ranking of European medium sized cities*. Centre of Regional Science, Vienna UT
 Graham, S. (2000): *Bridging Urban Digital Divides? Urban polarization and Information and Communications Technologies (ICT): Current Trends and Policy Prospects*. Background paper for the United Nations Centre for Human Settlements (UNCHS), New York
 Hall, R. E. (2000): The vision of a smart city. *Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop* (Paris, France, Sep 28)
 Jacobs, J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, New York
 Komninos, N., Schaffers, H., Pallot, M. (2011): Developing a Policy Roadmap for Smart Cities and the Future Internet. *Proceedings of the eChallenges 2011 Conference*, 24-26th October, 2011, Florence
 Layard, R. (2005): *Happiness: Lessons from a new Science*. Penguin Press, New York
 Leyden, K. M. – Gordon, A. – Michelbach, P. (2011) Understanding the Pursuit of Happiness in Ten Major Cities. *Urban Affairs Review* 2011: 47. 861–888
 Leyden, K. M. (2003): Social capital and the built environment: The importance of walkable neighborhoods. *American Journal of Public Health* 93 (9): 1546–1551.
 Montgomery, C. (2013): Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design. Farrar, Straus and Giroux, New York
 Mosannenzadeh, F. – Vettorato, D. (2014): Defining smart city: a conceptual framework based on keyword analysis. *TEMA Input 2014 Special Issue*.pp. 684–694
 Oldenburg, R. (1989) *The Great Good Place*. Da Capo Press, Boston.
 Park, R. E. – Burgess, E. – McKenzie, R. D. (1925) *The City: Suggestions for the Study of Human Nature in the Urban Environment*. University of Chicago Press, Chicago
 Porteous, J. D. (1977): *Environmental and behavior: planning and everyday urban life*. Reading, Massachusetts, Addison–Wesley.
 Putnam, R. (2000): *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster, New York
 Quercia, D. – Schifanella, R. – Aiello, L. M. (2014): The Shortest Path to Happiness: Recommending Beautiful, Quiet, and Happy Routes in the City. <https://arxiv.org/pdf/1407.1031.pdf>
 Sepe, M. (2017): The Role Of Public Space To Achieve Urban Happiness. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 2 (4) 724–733.
 Townsend, A. M. (2013): *Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia*. W.W. Norton & Company, New York – London

A HAPPY CITY IN A SMART WORLD

TOWNS AND CITIES IN THE INFORMATION SOCIETY

The concept of smart cities dates back to the 1980s. In the beginning, emphasis was on the infrastructural and economic aspects of the information society. From the early 21st century on, a new way of thinking appeared in which technology was no longer an objective, but a device instead; settlements, the various communities, people active in business life, and the population collaborated to implement a new innovative type of design based on participation, which is targeted to efficiently use resources, lower energy-consumption, and in the long run, to create a „liveable” town. This is the concept of a smart city.

The welfare of city-dwellers and their happiness had a key role back in the ancient times in the philosophy focussing on the city. The city or town is not only a physical mechanism, or an artificial construction. The city is made up by people who also manage it. It is a natural product, the produce of human nature.

